

Předsudečné násilí z důvodu sexuální orientace či genderové identity

Čtvrtletní zpráva projektu Rise Up

Období: 1. 1.–31. 3. 2023

Shrnutí

In IUSTITIA zjistila v prvním kvartálu roku 2023 celkem 6 incidentů, které byly motivovány sexuální orientací a genderovou identitou (SOGI) a staly se na území ČR.

Jedná se o poslední čtvrtletí monitorované v rámci projektu Rise Up. V celkem devíti zprávách jsme se zabývali otázkou, zda aktivity směřující k monitorování předsudečného násilí motivovaného SOGI ovlivňují aktivity směřující k jeho zviditelnění a podpoře napadených a jejich okolí. Jakkoli se jedná pouze o jeden z možných faktorů a k dispozici nemáme jiný ukazatel než počet zaznamenaných incidentů, na uvedenou otázku můžeme odpovědět, s vědomím uvedených limitů, kladně.

Během realizace projektových aktivit byl zaznamenán zjevný trend nárůstu počtu incidentů, i když v posledním kvartálu zpomalil. Nejedná se však o dříve nepozorovaný vývoj; první kvartály se obecně vyznačují nižším počtem incidentů. Z výše uvedeného plyne, že předsudečné násilí motivované SOGI zůstává dlouhodobě převážně skryto před zraky veřejnosti, orgánů činných v trestním řízení a neziskových organizací. Je žádoucí věnovat tomuto fenoménu zvýšenou pozornost, neboť na svých obětech může zanechat vážné následky.

Úvod

Předsudečné násilí proti lidem s neheterosexuální a genderově rozmanitou identitou představuje závažný společenský problém. Z výzkumů provedených v posledních letech v Česku¹ vyplývá, že tomuto násilí je vystavena značná část LGBT+ lidí a že jen naprosté minimum napadených následně kontaktuje policii.

Proč se na policii obrací jen asi jeden z deseti napadených, má dva hlavní důvody. Zaprvé napadení nepovažují takové útoky za dostatečně závažné, aby se jimi dál zabývali. Oznámení útoku bývá časově náročné a řada obětí se k němu nechce vracet. Druhým důvodem je nedůvěra v policii. Napadení se domnívají, že by s útokem policie stejně nic neudělala například kvůli nedostatku důkazů, případně že dalším útokům stejně nemůže zabránit. Zároveň mají obavy, že se od policistů dočkají bagatelizování útoku, zesměšňování, ba dokonce dalšího napadání.

Jakkoli je rozhodnutí policii nekontaktovat pochopitelné, přispívá k tomu, že pachatelé zůstávají bez trestu, a mohou tak v napadání dál pokračovat. Nedostatek informací o předsudečném napadání z důvodu SOGI v policejních statistikách bývá často interpretován jako důkaz toho, že k žádným takovým útokům nedochází, a pokud ano, nejsou nikterak závažné. A když problém neexistuje, není třeba ani usilovat o jeho řešení...

¹ Výzkumy jsou dostupné zde: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>, <http://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2020-1/diskriminace-a-nasili-motivovane-sexualni-orientaci-nebo-genderovou-identitou-online-setreni-mezilgbt-lidmi-v-cesku/Attachment>.

Hlavním cílem vydávání kvartálních zpráv o předsudečném násilí pro SOGI je poukázat na problematičnost výše uvedeného uvažování. Předsudečné násilí je problém a LGBT+ lidé se potýkají s jeho důsledky, ať už psychicky, anebo ve svém jednání, kdy se například ze strachu z dalšího napadání či nepřijetí vyhýbají jakémukoli tělesnému kontaktu se svými partnery na veřejnosti. SOGI násilí je nespravedlivé a je nezbytné s ním něco začít dělat. Je třeba, aby se o tomto násilí co nejvíce vědělo.

Kvartální zprávy mapují předsudečné incidenty, které byly oznámeny organizaci In IUSTITIA prostřednictvím webového formuláře či jinými kanály. Zároveň slouží k informování o významných událostech, které se na poli postihování trestné činnosti z důvodu SOGI a pomoci obětem staly.

V této zprávě prezentujeme informace o SOGI incidentech zaznamenaných v druhém čtvrtletí letošního roku a zasazujeme je do kontextu dlouhodobého vývoje monitorování těchto incidentů organizace In IUSTITIA. Násilí motivované SOGI se vyznačuje vysokou mírou jeho neoznamování policii či jiným organizacím. Předpokládáme, že realizace projektu Rise Up může tuto tendenci zvrátit a počet oznamovaných incidentů, ať už orgánům činným v trestním řízení, nebo nevládním neziskovým organizacím, se zvýší.

Pokud chcete být pravidelně informováni o aktivitách In IUSTITIA v této oblasti, prosím přihlašte se do Newsletteru², který vám bude zasílán na emailovou adresu.

O projektu

Projekt *Rise up against anti-LGBTI hate crimes* je realizován ve spolupráci organizací Prague Pride, Národním ústavem duševního zdraví a In IUSTITIA. Cílem projektu je zvýšit informovanost české laické i odborné společnosti o diskriminaci a předsudečných útocích z důvodu SOGI a tím jim i předcházet.

Součástí projektu jsou aktivity zaměřené na zvyšování míry oznámených předsudečných útoků kvůli SOGI nevládním neziskovým organizacím a policii a na posílení mechanismů sběru dat v této oblasti tak, aby byly k dispozici přesnější a mezinárodně srovnatelné údaje. V rámci projektu budou rovněž poskytovány odborné služby obětem předsudečného násilí z řad LGBT+ komunity.

Ambicí projektu je podnítit politické a legislativní změny, jejichž následkem dojde ke zlepšení přístupu obětí trestných činů motivovaných SOGI ke spravedlnosti, a to za účasti Policie ČR, ale i dalších odborníků.

In IUSTITIA, o.p.s. je partnerem Prague Pride, z.s. v projektu RISE UP (č. 963772), financovaném z programu Evropské unie Práva, rovnost a občanství (2014-2020). Projekt je spolufinancován Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

² Přihlásit se můžete kliknutím na tento odkaz: <https://iniustitia.ecomailapp.cz/public/form/1-43c2cd496486bcc27217c3e790fb4088>.

Aktuality

Ministerstvo spravedlnosti plánuje zrušit povinnou kastraci při úřední změně pohlaví

Jeden z cílů výzvy Společně proti nenávisti se snad již brzy stane skutečností. Ministerstvo spravedlnosti představilo návrh změny zákona, kterou se ruší povinnost podstoupit kastraci při úřední změně pohlaví. Jedná se o zásah do důstojnosti trans lidí, který dnes většina evropských zemí odmítá. Současnou českou úpravu úřední změny pohlaví kritizovaly mezinárodní organizace. Výbor OSN pro lidská práva a mučení podmínku kastrace při úřední změně pohlaví ji dokonce posuzuje jako mučení a nelidské zacházení. Návrh novely podpořila vládní zmocněnkyně pro lidská práva Klára Šimáčková Laurenčíková. Podle ní by k úřední změně pohlaví nově měly stačit jen osobní prohlášení a zpráva ošetřujícího lékaře.³

Mlčením se nic nezmění, kampaň #ozvise motivuje k oznamování předsudečného násilí

Projekt #ozvise se pokouší zvrátit nízkou míru oznamování předsudečných útoků pro SOGI. Prague Pride, In IUSTITIA, Národní ústav duševního zdraví a Queer Geography proto vytvořili webovou stránku www.ozvi-se.cz, kde lze prostřednictvím formuláře anonymně nahlásit takový útok. Oznamované incidenty eviduje organizace In IUSTITIA a vyhodnocuje je v rámci svého pravidelného monitorování předsudečného násilí v Česku.⁴

Nově na webovou stránku upozorňuje série pěti videí, které vytvořili ve spolupráci s výše uvedenými organizacemi studující z FAMU a v nichž vystupují Aneta Langerová, Karel „Kovy“ Kovář, Šárka Pančochová, Kryštof Stupka a Luboš Kulíšek. Obětem předsudečného násilí vzkazují, aby se své napadení nebály hlásit a nebagatelizovaly je.⁵ Zkušenosti s pomocí popisují na projektovém webu zveřejněné příběhy obětí.

Na konferenci se diskutovalo o potřebnosti posílit ochranu před předsudečným násilím a zveřejněny byly výsledky výzkumu Být LGBTQ+ v Česku 2022

Organizace Prague Pride, In IUSTITIA, Národní ústav duševního zdraví (NUDZ) a Queer Geography uspořádaly ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR a pod záštitou zmocněnkyně vlády pro lidská práva Kláry Šimáčkové Laurenčíkové konferenci Společně proti nenávisti: Zaostřeno na oběti předsudečného násilí. Smyslem konference, konané 16. února v Lichtenštejnském paláci v Praze v rámci projektu #ozvise, bylo upozornit na nedostatky právní a praktické ochrany obětí předsudečných trestných činů.

Hlavním cílem bylo poukázat na nutnost právní změny směrem ke zlepšení ochrany skupin ohrožených předsudečným násilím. Trestní zákoník totiž v současné době neposkytuje ochranu lidem napadeným z důvodu sexuální orientace, rodové identity nebo zdravotního postižení, a to přesto, že v tomto ohledu jde o jedny z nejohroženějších skupin. Podporu novelizaci trestního zákoníku vyjádřili ministr vnitra Vít Rakušan, představitelé ministerstva spravedlnosti, nejvyšší státní zástupce Igor Stříž a další přítomní. Podrobnosti o návrhu právní změny jsou dostupné na webu In IUSTITIA.⁶

³ https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/transgender-pravo-kastrace-pohlavi-lide-ministerstvo-spravedlnosti-dvorak_2303301000_ank

⁴ <https://praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1806-mlcenim-se-nic-nezmeni-o-utocich-je-treba-mluvit-kampan-ozvise-motivuje-hlasit-predsudecne-nasili>

⁵ <https://www.praguepride.cz/cs/ozvi-se#nahlasitutok>

⁶ <https://in-ius.cz/konference-spolecne-proti-nenavisti-zaostreno-na-obeti-predsudecneho-nasili/>

Součástí programu bylo vůbec první představení výsledků výzkumu Být LGBTQ+ v Česku 2022, který na rozsáhlém vzorku dokumentuje mimo jiné zkušenosti s předsudečným násilím. Studie poukázala na zhoršený vývoj v oblasti názorů na rozšířenost projevů nenávisti a averze vůči LGBTQ+ osob. Zhoršení situace v různých oblastech spojovalo 63 % dotázaných s negativními postoji politické reprezentace. Velká část respondentů a respondentek se setkala s nenávistnými projevy na internetu.⁷ Zpráva z výzkumu je dostupná ve formátu pdf. Dále je v ní uvedeno, že z obětí fyzického a sexuálního násilí hodnotilo ten nejzávažnější jako související se sexuální orientací 46 % a s genderovou identitou 29 % dotčených.⁸

Státní zástupce nepřiznal Stupkovi status poškozeného

Kryštof Stupka je aktivista za práva LGBT+ lidí, jenž se veřejně hlásí k tomu, že je gay. Z toho důvodu čelí opakovaně předsudečným útokům, a to mimo jiné prostřednictvím svého účtu na Twitteru. Právě tam jiný uživatel sociální sítě zveřejnil pod Stupkův tweet týkající se teroristického útoku v bratislavském klubu Tepláreň příspěvek ve znění: „Smrt buzerantů. Ten neskutečnej frajer, co ty zmrdy zabil v Bratislavě, jich měl zabít víc.“

Stupka se poprvé rozhodl bránit právní cestou. Ve spolupráci s In IUSTITIA podal na autora výroku trestní oznámení. Policie mu však nepřiznala status poškozeného a státní zástupce Martin Bílý toto rozhodnutí potvrdil – navzdory judikátu Ústavního soudu z roku 2019, konstatujícího, že lidem, kterým je v online prostoru do jejich osobní sféry určena obecná výhrůžka smrti skrze jejich identitu, může svědčit procesní postavení poškozených.

Na rozhodnutí státního zástupce je však pozoruhodná ještě jiná věc. Ve svém odůvodnění tvrdí, že ze Stupkova profilu na Twitteru nelze vyčíst, že je gay. Stupka přitom na svém profilu takto otevřeně vystupuje, na jeho příslušnost ke skupině LGBT+ odkazuje řada věcí. Podle Kláry Kalibové se v případě rozhodnutí státního zastupitelství jedná o výsměch nejen Stupkovi, ale všem, kteří se nebojí ke své nenormativní sexuální orientaci přihlásit.⁹

Předsudečné incidenty

Z 6 incidentů zaznamenaných In IUSTITIA v posledním čtvrtletí roku 2022 byly 4 namířeny proti gayům a lesbám. Jeden incident byl namířen proti bisexuálům a jeden zůstal co do konkrétní pohnutky neobjasněn.

Nejčastější formou útoku byl slovní útok (4 případy), následovaný zastrašováním nebo vyhrožováním (4 případy). V jednom případě se objevil fyzický útok.

Z hlediska utrpěné újmy a škod se nejčastěji vyskytovala morální újma (6 případů) a psychická újma (4 případy). Co se týče geografického rozmístění, 3 útoky se staly v hlavním městě Praze, 2 v Ústeckém kraji a jeden ve Zlínském kraji.

⁷ <https://praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1796-lgbt-lide-a-jejich-blizci-se-mohou-na-online-poradnu-sbarvouven-cz-obracet-jiz-8-let>

⁸ http://lgbt-zdravi.cz/WEB/wp-content/uploads/2023/02/BytLGBTQvCesku2022_report.pdf

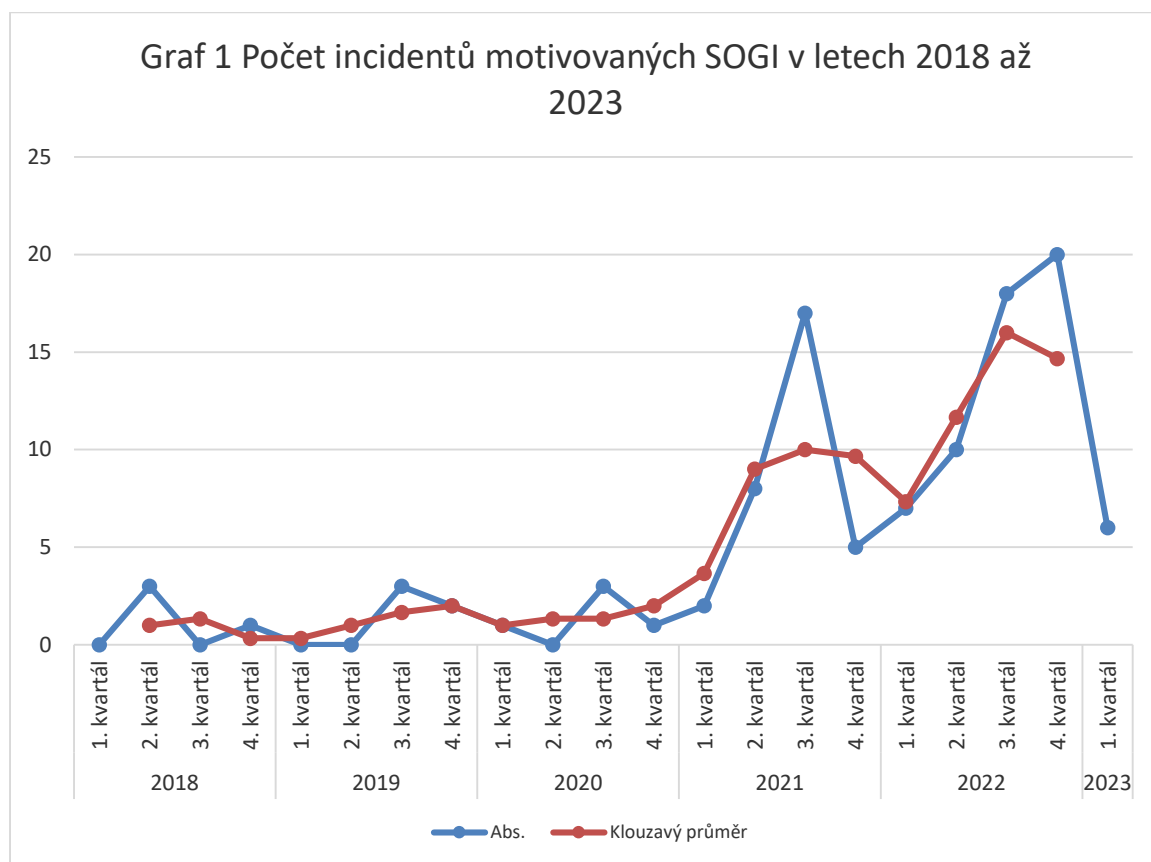
⁹ <https://www.heroine.cz/komentare/11935-hate-speech-neposkozuje-pripad-krystofa-stupky-je-urednickym-plivnutim-do-tvare-lgbtq-lidem>

Při pohledu na bližší charakteristiky prostředí, kde se incidenty odehrály, jich bylo nejvíce registrováno na internetu (2 incidentů) a ve veřejném prostoru (2 incidenty). Dva incidenty se staly v hostinském zařízení a 2 ve škole. Po jednom incidentu se stalo v domově oběti a škole.

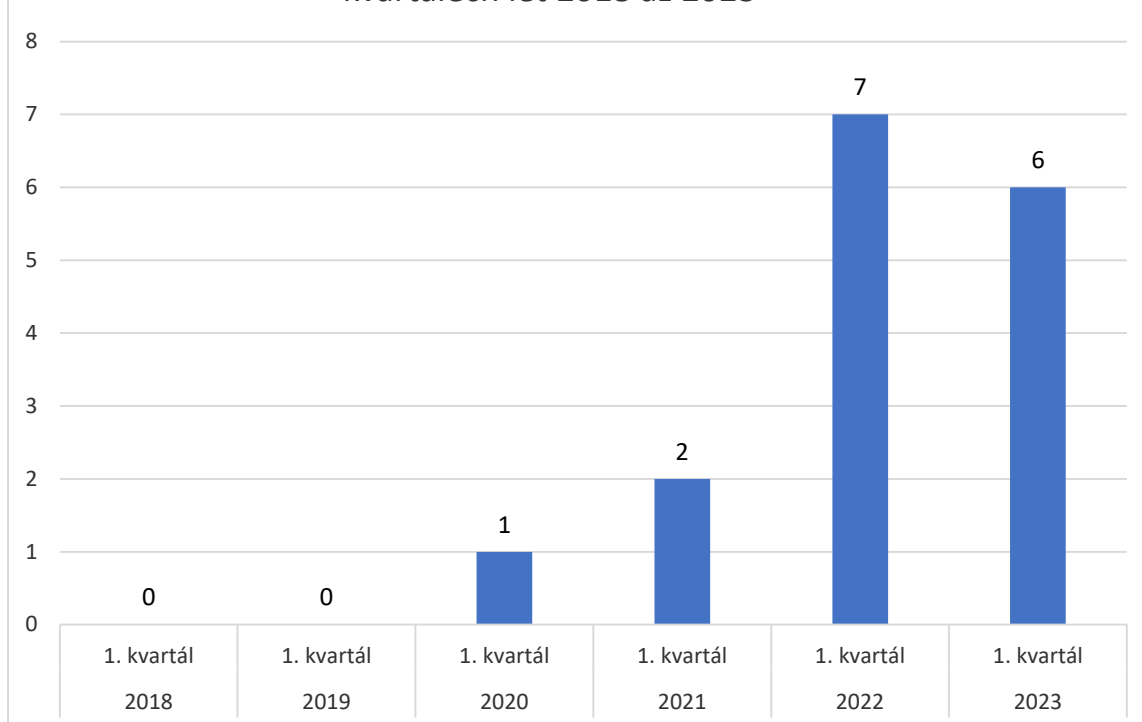
Dlouhodobé srovnání incidentů motivovaných SOGI

In IUSTITIA systematicky monitoruje předsudečné násilí, včetně SOGI incidentů, již od svého vzniku v roce 2009. Čtvrtletní zveřejňování informací o předsudečných incidentech probíhá od roku 2018. Díky tomu můžeme v případě SOGI incidentů provést srovnání s předchozími lety a kvartály.

Graf 1 ukazuje, že k nárůstu zaznamenaných SOGI incidentů docházelo v letech 2018 a 2019, tedy před zahájením projektu Rise Up, avšak hodnoty v letech 2021 a 2022 jsou vyšší. Ve čtvrtém kvartálu roku 2021 sice došlo k poklesu oproti třetímu kvartálu, ale počet incidentů se ve všech kvartálech roku 2022 zase zvyšoval. Hodnoty klouzavého průměru ukazují, že se nárůst v prvním kvartálu roku 2023 opět zastavil. Také v předchozích letech byly hodnoty v prvních kvartálech nižší. Graf 2 ukazuje, že v rámci prvních kvartálů jsme v roce 2023 zaznamenali podobnou hodnotu (o 1 nižší).

Graf 2 Počet incidentů motivovaných SOGI v prvních kvartálech let 2018 až 2023

Popis vybraných incidentů

Útoky na muže zasazující se za práva LGBT+ lidí

Muž zasazující se za práva LGBT+ lidí na svém twitterovém účtu sdílel příspěvek s videem duhy a popiskem „A pak že být gay není přirozené“. O pár dní později k tomuto příspěvku jiný uživatel sítě napsal: „Už se těším, až budeme zabíjet jakkoli defektní potomky. Taky v přírodě zcela přirozené a vlastně žádoucí pro silnější lidskou rasu.“ Na pisatele bylo podáno trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku. Příklad šetří policie.

Reakce na coming out

Po coming outu známého českého fotbalisty média publikovala několik článků. Jeden z nich měl titul: „Před coming outem prožil bouřlivý rozchod. Expartnerce plivnul na záda před vlastním synem.“ Na to reagoval útočník rozesláním množství emailů do média a také organizacím věnujícím se práv LGBT+ lidí. Text obsahoval výhrůžky nejen fotbalistovi, ale i všem LGBT+ lidem: „Potkat ho, těžko by člověk odolával pokušení "ho pořádně sundat" A naučit ho slušnému chování. Např. ručně. Asi by to potřeboval.“, „Navrhuji Vám aby např. Vaše organizace vypracovala něco jako manuál slušného chování pro případy kdy si muž založí rodinu, zjistí že je gay a pak ho napadne matku svého dítěte terorizovat týrat ji a plivat na záda. V opačném případě doporučuji pořídit si nějaké chrániče, helmu a to raději i na zuby. V případě že se to bude opakovat a pokud ta nešťastnice která si sním pořídila to dítě bude mít nějaké potíže - dovoluji si Vás informovat o riziku roztrhání a podpálení duhových vlajek Vašeho hnutí na některém z Vašich průvodů hrdosti. (nějakým fanatikem).“ Organizace zvažovala podání trestního oznámení, nakonec se rozhodla nepodnikat žádné právní kroky.

Napadení za bílého dne

Žena byla slovně napadena na ulici v centru Prahy. Kolemjdoucí ženou jí nejprve nadávala, že je „kurva“. A když se napadená ohradila, v reakci na to přišly výhrůžky fyzickým napadením a slovy: „Buzny patří do plynu!“ Incident nebyl nahlášen na policii, a tudíž ve věci nebylo zahájeno žádné řízení.

Poznámky k metodologii

Případy popsané ve zprávě byly zaregistrovány zaměstnanci a zaměstnankyněmi organizace In IUSTITIA během terénní práce a vlastního monitoringu médií a internetu. Dále některé případy nahlásili sami poškození či svědci.

Předsudečná pohnutka je v této zprávě identifikována jako předběžná na základě expertního posouzení. In IUSTITIA se snaží zaznamenané incidenty ověřovat, a to zejména ve spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. V kvartálních zprávách nejsou vyhodnocovány incidenty, které In IUSTITIA přejímá z policejních statistik po uplynutí kalendářního roku do příslušných výročních zpráv o stavu předsudečného násilí v ČR. Z toho důvodu se údaje obsažené v kvartálních zprávách a výroční zprávě za daný rok budou nezbytně lišit.

S ohledem na interpretaci prezentovaných dat je třeba dále doplnit, že u kategorií typu škody, formy útoku a pohnutky platí, že incident mohl být charakterizován více než jedním znakem. Například jeden incident mohl být zaregistrován jako protiromský a protimuslimský zároveň. U některých případů naopak mohly být znaky neznámé nebo zatím neobjasněné. Proto je nutné k jejich interpretaci přistupovat opatrně.

Podrobněji je metodika monitorování předsudečného násilí zpracována ve výročních zprávách. Neprošlo jazykovou korekturou.

Financováno z programu Evropské unie Práva, rovnost a občanství (2014-2020). Projekt je spolufinancován Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

Za obsah zprávy odpovídá výlučně autor. Sylabus nereprezentuje názor Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jeho obsahem.

